

Agnieszka Górka

Biblioteka Politechniki Krakowskiej

e-mail: galatea@dabie.k-ow.net

Antoni Ojrzyński (1871–1967) – nieznany aptekarz, taternik oraz bibliofil

Wprowadzenie

Bioografia Antoniego Ojrzyńskiego, aptekarza, taternika, zasłużonego działacza społecznego, ale przede wszystkim zamiłowanego bibliofila, nie została do tej pory szerzej zbadana ani opracowana przez bibliologów, historyków i innych badaczy. Nieliczne i niepełne biogramy można odnaleźć m.in. w *Słowniku pracowników książki polskiej. Suplement* pod red. I. Treichel (Warszawa–Łódź 1986) oraz *Słowniku biograficznym działaczy PTTK oraz PTK i PTT* pod red. T. Maczubskiego (Warszawa 1996). Ślady jego działalności w różnych dziedzinach życia można odnaleźć po dzień dzisiejszy, natomiast księgozbiór znajdujący się w zbiorach Centralnej Biblioteki Górskiej PTTK w Krakowie (dalej: CBG) jest największym i najcenniejszym potwierdzeniem jego aktywności oraz pasji bibliofilskich.

Wczesna młodość

Antoni Ojrzyński urodził się 8 czerwca 1871 r. w Staszowie¹. Rodzicami jego byli Apoloniusz oraz Władysława z domu Maleszewska. W księdze chrztów Parafii Rzymskokatolickiej pw. św. Bartłomieja w Staszowie pod numerem 88/1871 widnieje zapis:

¹ Obecnie miasto w woj. świętokrzyskim, powiat staszowski.

Odbyło się to w mieście Staszów 30 maja [11 czerwca] w 1871 roku o godzinie jedenastej rano. Pojawił się osobiście Apoloniusz Ojrzyński, pisarz Staszowskiego Sądu Pokojowego zamieszkały w mieście Staszowie, lat 40 – w obecności Józefa Kucharskiego podsędka Staszowskiego Sądu Pokojowego, lat 32, a także Franciszka Lewandowskiego podpisarza owego Sądu, lat 25 zamieszkałego w mieście Staszów. I przybyło tam niemowlę płci męskiej, urodzone w Staszowie 27 maja [8 czerwca] bieżącego roku o 2 godzinie po północy – przez jego prawowitą żonę Władysławę z Maliszewskich, lat 29².

O swoim dzieciństwie Ojrzyński pisał:

Moje lata dziecinne, spędzone w Staszowie, później w Opatowie, minęły dla mnie bez większych wrażeń. Byłem wychowywany przez rodziców starszych już i niezamożnych. Wyznawali oni – szczególnie ojciec – stare patriarchalne zasady, nawet na owe czasy znacznie przestarzałe. Surowość i schematyzm zasad rodzicielskich [...] nie wpłynęły na urozmaicenie mojego życia, które płynęło jeżeli już nie smutno, to w każdym razie szaro i bezbarwnie³.

Edukację rozpoczął w 1881 r. w Collegium Gostomianum – progimnazjum męskim w Sandomierzu⁴, które ukończył w 1886 r. Okres ten tak wspominał: „Nauka przychodziła mi trudem, zwłaszcza z językami szło

² Księga chrztów Parafii Rzymskokatolickiej pw. św. Bartłomieja w Staszowie, poz. 88/1871 – [tłum. aut.]. Opis ten w oryginale został sporządzony w języku rosyjskim, ponieważ od 1867 r. na terenie Królestwa Polskiego (zabór rosyjski) zakazano używania języka polskiego w administracji i szkolnictwie. Zawartość ksiąg kościelnych zarówno katolickich, jak i ewangelickich w XIX i XX w. była podobna. Adnotacja dotycząca chrztu zawierała następujące informacje: data urodzin (dzień, miesiąc, rok); przebieg ceremonii (kiedy i gdzie się odbyła); imię i nazwisko ojca (nazwisko rodowe matki, zawód, stan); imię i nazwisko matki (nazwisko rodowe, zawód, stan); imiona i nazwiska rodziców chrzestnych oraz wykonywany zawód; dane dotyczące księdza udzielającego chrztu (A. Laszuk, *Księgi metrykalne i stanu cywilnego w archiwach państwowych. Przewodnik*, Warszawa 2003). W przypadku metryki Ojrzyńskiego występują wszystkie te informacje, a sam zapis został sporządzony starannie i czytelnie. Pod aktem chrztu znajdują się trzy podpisy: Apoloniusza Ojrzyńskiego, Józefa Kucharskiego oraz Franciszka Lewandowskiego.

³ A. Ojrzyński, *Wspomnienia (1881–1886)*, [w:] *Pamiętnik Koła Sandomierzan 1925–1935*, Warszawa–Sandomierz 1936, s. 110.

⁴ Obecnie: Collegium Gostomianum – I Liceum Ogólnokształcące w Sandomierzu – w czasach Ojrzyńskiego była to szkoła powiatowa z programem obejmującym zakres nauczania kilku niższych klas gimnazjum.

mi opornie. Mój charakter, niełatwy widocznie w stosunkach i współżyciu koleżeńskim, sprawił, że nie miałem ani na stacji, ani w szkole bliższych przyjaciół: inny byłem, niż wszyscy”⁵. Rodzice umieścili go następnie w piątej klasie szkoły realnej w Warszawie⁶, „ponieważ poziom nauki i system nauczania w szkole prowincjonalnej był znacznie niższy niż w stolicy”. Po roku nauki nie otrzymał promocji do następnej klasy i stanął przed poważnym wyborem: „powrót do szkoły lub praca w aptece” – wybrał aptekę, jak sam mówił, „w ten sposób zdecydowałem o swoim losie”⁷.

Na temat rodziny Ojrzyńskiego zachowało się niewiele informacji. Autorka ustaliła, że nie był on jedynym dzieckiem Apoloniusza i Władysławy. Miał jeszcze siostrę, zamężną ze Stanisławem Pfadtem (kolegą Ojrzyńskiego ze wspólnej praktyki aptekarskiej). Mieszkali w Wiślicy, gdzie Pfadt prowadził aptekę⁸. Żoną Ojrzyńskiego była Janina⁹ (brak nazwiska rodzowego), z którą miał córkę Marię (żonę Józefa Koniecznego), wspomnianą przez Jerzego Michała Sołdka w książce *Wpisany w dzieje uzdrowiska: 100 lat Banku Spółdzielczego w Nałęczowie*¹⁰.

Brak własnego kąta¹¹ sprawił, że Ojrzyński pod koniec życia zamieszkał w Warszawie w Domu Wysłuzonego Pracownika Służby Zdrowia (dalej: DWPSZ)¹². Do instytucji tej zgłosił się 2 czerwca 1961 r.¹³ i w niej zmarł 16 lipca 1967 r. o godzinie 20:30, co potwierdza odpis zupełny aktu zgonu z 17 lipca 1967 r., wystawiony przez Urząd Stanu Cywilnego m.st. Warszawy¹⁴. Pogrzeb został zorganizowany przez DWPSZ i odbył się 19 lipca

⁵ A. Ojrzyński, dz. cyt., s. 110.

⁶ Obecnie: XXVII Liceum Ogólnokształcące im. Tadeusza Czackiego w Warszawie.

⁷ I. Szenkowa, *Toast starego aptekarza*, „Służba Zdrowia” 1966, nr 27, s. 3.

⁸ A. Ojrzyński, dz. cyt., s. 112.

⁹ Urząd Stanu Cywilnego m.st. Warszawa nr III/1039/1967, Odpis zupełny aktu zgonu Antoniego Ojrzyńskiego.

¹⁰ J. M. Sołdek, *Wpisany w dzieje uzdrowiska: 100 lat Banku Spółdzielczego w Nałęczowie (1903–2003)*, Nałęczów 2003, s. 67.

¹¹ Ostatnie miejsce zamieszkania Ojrzyńskiego, jakie udało się ustalić autorce, to Muszyna koło Krynicy, ul. Zamacze 1. Ojrzyński mieszkał tam u rodziny, która później została zmuszona do opuszczenia lokalu i przeniosła się do Białowieży, jednak nie znalazło się tam miejsce dla ich krewnego.

¹² Dom Wysłuzonego Pracownika Służby Zdrowia (dalej cyt. DWPSZ) funkcjonuje obecnie jako Dom Pracownika Służby Zdrowia (pod tą nazwą od 1993 r.).

¹³ Fakt ten został odnotowany w Książce meldunkowej DWPSZ w Warszawie wystawionej 14.10.1963 r. przez Dzielnicowe Prezydium Rady Narodowej Warszawa-Wola: Referat Ewidencji Ludności. W DWPSZ nie zachowały się inne dokumenty dotyczące Ojrzyńskiego.

¹⁴ USC m.st. Warszawa nr III/1039/1967, Odpis zupełny aktu zgonu Antoniego Ojrzyńskiego. Edmund Mieroszewicz w pracy pt. *Z kart historii Oddziału Śródmieście PTTK*

1967 r. na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie, nr kwatery, w której spoczywa ciało Ojrzyńskiego, to 176-2-30. Na nagrobku widnieje napis:

Antoni Ojrzyński
Aptekarz – Taternik – Bibliofil
8 VI 1871 – 16 VII 1967.

Praktyka aptekarska

Po niepowodzeniach w warszawskiej szkole realnej Ojrzyński został zapisany na trzyletnią praktykę aptekarską do zaprzyjaźnionego aptekarza z Opatowa, Leona Srużyńskiego¹⁵. Kolejnym etapem jego edukacji był egzamin na podaptekarza, po którym rozpoczął pracę w łódzkiej aptece Niemca Müllera (1891–1892). Ojrzyński tak wspomina tę posesję: „Müller był bardzo wymagający i już po paru tygodniach każdy stamtąd uciekał”¹⁶. W konsekwencji z Łodzi przeniósł się do Chełma, gdzie dokończył wymaganą od podaptekarza praktykę. Następnie rozpoczął kursy farmaceutyczne na Cesarskim Uniwersytecie Warszawskim w 1894 r., jednak w archiwum uniwersyteckim nie zachowały się dokumenty z tego okresu. Edukację zakończył w 1896 r., uzyskując dyplom prowizora farmacji¹⁷. Przez krótki okres pracował w warszawskiej aptece przy ulicy Freta. Z czasem Ojrzyński postanowił samodzielnie poprowadzić aptekę i tak w 1898 r. udało mu się kupić lokal w Nałęczowie, gdzie rozwijał praktykę aptekarską¹⁸. Wkrótce został jednak zmuszony do wydzierżawienia swojej apteki na okres 3 lat – powodem było to, że stosunki między nim a miejscowymi lekarzami oraz zarządem uzdrowiska zaczęły się pogar-

im. Aleksandra Janowskiego w Warszawie 1953–1983 (Warszawa 1986) podaje błędną datę śmierci Ojrzyńskiego – 19 lipca oraz niewłaściwe miejsce pochówku – Mińsk Mazowiecki.

¹⁵ A. Ojrzyński, dz. cyt., s. 111.

¹⁶ I. Szenkowa, dz. cyt., s. 3.

¹⁷ Dawniej takim terminem określano farmaceutę, absolwenta dwuletnich kursów uniwersyteckich i praktyki zawodowej, od kandydata na prowizora wymagano znajomości: farmakologii (leczenie ziołami), farmacji (leczenie chemikaliami), chemii, botaniki, zoologii, mineralogii i receptury (*Słownik wyrazów obcych* [on-line]. Wydawnictwo Naukowe PWN [dostęp 15 lipca 2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://swo.pwn.pl/>).

¹⁸ K. Pieńkowska, *Ojrzyński Antoni (1871–1967)*, [w:] *Słownik pracowników książki polskiej. Suplement*, pod red. I. Treichel, Warszawa–Łódź 1986, s. 155.

sząc: „zaczęto mi szkodzić, stwarzać współzawodnictwo”¹⁹. Apteka została w końcu sprzedana, a Ojrzyński w 1904 r. powrócił do Warszawy, gdzie rozpoczął pracę w biurze Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego miasta Warszawy. Kolejną aptekę prowadził przez kilka lat w Zawoi, dokąd przeniósł się po rozpoczęciu wojny w 1939 r. Po uspołecznieniu aptek (8 stycznia 1951 r.) objął kierownictwo jednej z nich w Zakładzie dla Nieuleczalnie Chorych w Mieni²⁰, gdzie spędził kolejne trzy lata. Ojrzyński był niemal do końca życia czynny zawodowo. W 1961 r. przeniósł się do Mińska Mazowieckiego, gdzie pracował w szpitalnej aptece²¹ – miał wówczas 90 lat.

Działalność społeczna

Podczas pobytu w Nałęczowie Ojrzyński zajmował się również działalnością społeczną. Uzdrowisko to na przełomie XIX i XX w. sprzyjało takiej inicjatywie. Ojrzyński wspominał, że w tym czasie przebywali tam Bolesław Prus, Stefan Żeromski oraz powstańcy z 1863 r. i jeden uczestnik powstania węgierskiego z 1848 r.²² To między innymi dzięki nim nastąpiła moda na Nałęczów. „Tu zjeżdżał wielobarwny tłum gości, polityków, artystów. Tu skupiał się kwiat polskiej inteligencji – twórcy i sławy Polski, nasze znakomitości, nasi wielcy – to cośmy mieli najdroższego i najbardziej godnego chluby w narodzie: weterani walk o niepodległość, znakomici uczeni, twórcy i wieszcz”²³. W takich warunkach w 1903 r. powstało Nałęczowskie Towarzystwo Kredytowe (dalej: NTK), zwane też Nałęczowskim Towarzystwem Drobno Kredytu. Jednym z jego inicjatorów był właśnie Antoni Ojrzyński, wspierany w tych działaniach przez dr. Bronisława Malewskiego, jego ojca Władysława oraz Stanisława Śliwińskiego. Prace organizacyjno-prawne podjęto już w 1902 r., a zajął się nimi Oj-

¹⁹ I. Szenkova, dz. cyt., s. 3.

²⁰ Obecnie: Dom Pomocy Społecznej im. Św. Józefa – w placówce tej nie zachowały się żadne dokumenty, potwierdzające powyższy fakt.

²¹ Obecnie: Samodzielny Publiczny Zespół Opieki Zdrowotnej w Mińsku Mazowieckim. Antoni Ojrzyński figuruje w spisie pracowników, znajdującym się w archiwum tej placówki.

²² I. Szenkova, dz. cyt., s. 3.

²³ *Z dziejów dawnego i współczesnego Nałęczowa: w 125. rocznicę powstania Zakładu Leczniczego i oddania źródeł mineralnych do użytku publiczności: zbiorowe wydawnictwo historyczno-pamiątkowe o Nałęczowie i jego okolicach z działem statystyczno-naukowym i literackim*, pod red. Z. Kozuchowskiego, Nałęczów 2006, s. 4.

rzyński, który między innymi złożył w Rządzie Gubernialnym Lubelskim odpowiednie dokumenty wraz z prośbą o zatwierdzenie projektu statutu (ustawy), co nastąpiło 18 lutego 1903 r.²⁴

O powstaniu Towarzystwa wspominał między innymi Bolesław Prus w artykule opublikowanym w „Tygodniku Ilustrowanym” z 1907 r., gdzie czytamy: „Przed kilkoma laty miejscowy aptekarz, p. Ojrzyński, z wielkim trudem zainicjował i wyrobił koncesję na Towarzystwo Drobного Kredytu, które mnóstwo ludzi wydobyło z rąk lichwy. Dość powiedzieć, że dziś liczy ono z górą dwa tysiące trzysta członków, reprezentujących 580000 rubli kapitału. Pożyczki udzielają się na ósmy procent i na półtrzydziemni termin”²⁵.

Kolejne posiedzenia Zarządu odbywały się w aptece Ojrzyńskiego do 1904 r., tj. do czasu, gdy przeniósł się do Warszawy, pozostając nadal czynnym członkiem NTK. Działał również w Komisji Spółdzielczej przy Towarzystwie Popierania Rosyjskiego Przemysłu i Handlu, gdzie reprezentował NTK²⁶.

Towarzystwo Kredytowe działało prężnie, a jego członkowie stanowili stosunkowo spójną społeczność. Pierwsze nieporozumienia pojawiły się po 1905 r. Ojrzyński w swoich wspomnieniach pisał o tym tak:

Przyszły jednak rozdzwięki, które zmały dotychczasową harmonję i skłóciły ludzi. Okres wyborów do Dumy rosyjskiej i walki partyjne o mandaty odmieniły oblicze duchowe Nałęczowa. Po wyborach członkowie zwycięskiego stronnictwa zaczęli gwałtownie wykorzystywać swoją przewagę, opanowując wpływowo albo intratne stanowiska w miejscowych instytucjach społecznych. W obronie jednej z nich, założonej przeze mnie, brałem udział wraz z Żeromskim i Daniłowskim²⁷.

Na posiedzeniu 5 marca 1906 r. Ojrzyński wytknął wiele nieprawidłowości, których dopuściło się kierownictwo NTK za okres sprawozdawczy. Jednym z zarzutów był fakt niepodania do wcześniejszej wiadomości członków Towarzystwa sprawozdania rocznego. Dnia 1 marca 1907 r. odbyło się IV Ogólne Zebranie NTK. Ówczesny prezes Rady NTK Stanisław

²⁴ J. M. Sołdek, dz. cyt., s. 26–27.

²⁵ B. Prus, *Kronika tygodniowa*, „Tygodnik Ilustrowany” 1907, nr 43, s. 843.

²⁶ J. Starnawski, *Wspomnienie Antoniego Ojrzyńskiego*, „Głos Nałęczowa”, R. 6: 1997, s. 11.

²⁷ A. Ojrzyński, dz. cyt., s. 116.

Śliwiński poinformował zebranych członków Towarzystwa, że Zarząd otrzymał od władz rozporządzenie, w którym nakazuje skreślenie z listy członków Towarzystwa tych, którzy nie zamieszkują na stałe na terenach jego działania. Skreślono wówczas 19 członków, był to również idealny pretekst do usunięcia z Towarzystwa niewygodnego dla jego kierownictwa Ojrzyńskiego. Epizod ten odnotowano w protokole z zebrania następująco: „Jeden tylko p. A. Ojrzyński załączył rekurs do Ogólnego Zebrania na nieprawidłowe wyłączenie go z Towarzystwa Kr. Nał. Po odczytaniu rekursu p. Śliwiński poddał głosowaniu bez uprzedniej dysputy, czy p. Ojrzyńskiego wydalić z Tow., czy nie. Jednogłośnie prawie Ogólne Zebranie postanowiło, żeby nie przyjąć p. Ojrzyńskiego, a zatem p. Śliwiński wezwał p. Ojrzyńskiego do natychmiastowego wydalenia się z Sali, co p. Ojrzyński wypełnił”²⁸. Było to niezwykle wymowne wydarzenie, które tylko potwierdziło nieuczciwość części członków oraz manipulacje kierownictwa; świadczy o tym również i to, że prezes Śliwiński, który od 1906 r. mieszkał na stałe w Lublinie, nie został usunięty z Towarzystwa²⁹.

Antoni Ojrzyński był jedną z barwniejszych postaci NTK. Pomimo wykluczenia go z tej instytucji, 55 lat później (3 listopada 1962 r.) to właśnie on był główną osobistością obecną na uroczystości wmurowania kamienia węgielnego pod nowy budynek Banku Spółdzielczego – kontynuacji dawnego Towarzystwa Drobego Kredytu. Przybył z Warszawy na specjalne zaproszenie władz Nałęczowa i kierownictwa Banku Spółdzielczego³⁰.

Wydalenie Ojrzyńskiego z NTK odbiło się szerokim echem w środowisku społecznym. Faustyna Morzycka, członkini Towarzystwa, w liście skierowanym do Gustawa Daniłowskiego, byłego członka NTK i zawziętego krytyka ówczesnego kierownictwa, zdarzenie to tak opisała: „Najpiękniejszą jednak ozdobą tego zebrania było wykreślenie z liczby członków Ojrzyńskiego, który przybył protestować na to zebranie. [...] Ojrzyński musiał wyjść z akompaniamentem ohydnych krzyków: Precz z nim..., za drzwi!”³¹.

Mimo nieprzyjemności związanych z NTK Ojrzyński nadal udzielał się społecznie. W niepodległej Polsce działał w Kole Sandomierzan, założy-

²⁸ Archiwum Banku Spółdzielczego w Nałęczowie: Protokół IV Walnego Zgromadzenia Nałęczowskiego Towarzystwa Kredytowego z dn. 1 marca 1907 r.

²⁹ J. M. Sołdek, dz. cyt., s. 45.

³⁰ Tamże, s. 77.

³¹ Biblioteka Narodowa w Warszawie (Czytelnia Zbiorów Specjalnych): rękopis nr 2984, k. 28–30, Korespondencja rodziny Daniłowskich: listy do Gustawa i Jadwigi Daniłowskich z lat 1904–1938, t. 3 (list Faustyny Morzyckiej z 2 marca 1907 r. do Gustawa Daniłowskiego).

nym w 1925 r. przez Aleksandra Patkowskiego, organizatora ruchu regionalistycznego i krajoznawczego. Ponadto w latach 1925–1935 redagował wraz z Patkowskim oraz pisarzem Wincentym Burkiem księgę pamiątkową *Pamiętnik Koła Sandomierzan*. Był to pierwszy tom materiałów źródłowych o charakterze pamiętnikarskim. Prace nad tym wydawnictwem podjęto po I Zjeździe Sandomierzan, który odbył się 15 sierpnia 1925 r. Publikacja zawiera głównie wspomnienia o sandomierskiej szkole³².

Taternik, turysta, krajoznawca

Ojrzyński był aktywnym członkiem wielu towarzystw i organizacji. Pierwszą poważną działalność na gruncie turystyczno-krajoznawczym rozpoczął w 1906 r., kiedy został członkiem nowo powstałego Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego (dalej: PTK). W latach 1907–1911 był wybierany na członka Zarządu. Jednym z podstawowych zadań Towarzystwa było dokumentowanie wiedzy o kraju oraz rozbudzenie wśród członków i sympatyków świadomości obowiązków wobec Ojczyzny, której wówczas nie było na mapach. W realizacji tego zadania miało pomóc organizowanie wycieczek, głównie pieszych, dla różnych grup społecznych. W tym celu w 1907 r. utworzono Komisję Wycieczkową PTK (dalej: KW PTK)³³, w następującym składzie: Wacław Alchimowicz, Aleksander Janowski, Kazimierz Kulwieć, Zdzisław Rudzki oraz Antoni Ojrzyński³⁴.

Pierwsza wyprawa zorganizowana przez KW PTK, której współinicjatorem był Ojrzyński, odbyła się 2 czerwca 1907 r., a jej celem była Puszcza Kampinoska³⁵. Pół wieku później, 4 czerwca 1957 r., zorganizowano wycieczkę jubileuszową – Ojrzyński jako jedyny z żyjących uczestników pierwszej eskapady wziął w niej udział.

Z chwilą powstania PTK zaczęto starania o nawiązanie bliższych stunków z Towarzystwem Tatrzańskim (dalej: TT). Inicjatywę przejęło PTK. W rok po założeniu – 21 czerwca 1907 r. wysłało list do TT, w któ-

³² *Pamiętnik Koła Sandomierzan 1925–1935*, Warszawa–Sandomierz 1936.

³³ *Słownik biograficzny działaczy PTTK oraz PTK i PTT*, pod red. T. Maczubskiego, Warszawa 1996, s. 33.

³⁴ W. Skowron, *Korzenie zorganizowanej turystyki pieszej PTK 1907–1950* [on-line]. Komisja Historii i Tradycji. Zarząd Główny PTTK [dostęp 15 lipca 2009]. Dostępny w World Wide Web: http://khit.pttk.pl/index.php?co=tx_piesza.

³⁵ Przebieg wycieczki został opisany w „Roczniku Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego”, R. 1: 1907, s. 7–9.

rym zamieszczono następującą wzmiankę: „Odezwę niniejszą doręcza Członek naszego Towarzystwa, zastępca Członka Zarządu, P. Ojrzyński: który proszony był przez Zarząd o osobiste bliższe porozumienie się z Szanownym Panem”³⁶. Zadanie powierzone Ojrzyńskiemu świadczy o tym, że w kręgach PTK był on członkiem docenianym i godnym zaufania. Po doręczeniu owego listu Ojrzyński niebawem ponownie zwrócił się do Zarządu TT o nawiązanie ściślejszej współpracy – nie wiadomo jednak, czy zrobił to z własnej inicjatywy, czy też został upoważniony do tego przez PTK. Apel ten został ponowiony w formie listu, którego autorem był sam Ojrzyński. Interesujący jest fakt, że pismo to nie ma datacji³⁷. Głównym postulatem Ojrzyńskiego w nim zamieszczonym było utworzenie jednej organizacji turystycznej. Prawdopodobnie i ten list nie spotkał się z większym zainteresowaniem ze strony TT, ponieważ kolejno: 18 maja i 3 listopada 1908 r. Ojrzyński ponownie wystosowywał pisma do prezesa TT. W ostatnim z nich pisał: „Pomimo, że kilkakrotnie zwracałem się piśmiennie i ustnie do p.p. członków Wydziału T-wa Tatrzańskiego, tak poszczególnie jak i do całego Zarządu, w sprawie zawiązania stosunków pomiędzy TT a Polskim T-wem Krajoznawczem, jednak dotychczas nie otrzymaliśmy żadnej odpowiedzi, ani wprost, do naszego T-wa, ani też za moim pośrednictwem”³⁸. Niestety, brakuje dokumentów, które poświadczałyby, że zabiegi Ojrzyńskiego przyniosły w końcu oczekiwany skutek³⁹.

Ojrzyński od początku powstania PTK, jako jeden z członków Zarządu, odbywał w godzinach wieczornych dyżury w lokalu Towarzystwa, a od 1908 r. był wymieniany w protokołach ogólnych zebrań rocznych PTK, publikowanych w „Rocznikach Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego”, jako bibliotekarz i gospodarz lokalu. W tych protokołach omawiano ogólną działalność Towarzystwa, również jego biblioteki. „Pod

³⁶ Muzeum Tatrzańskie w Zakopanem (dalej cyt. MT Zakopane), sygn. AR/NO 225, k. 42, Pismo PTK z dn. 21 czerwca 1907 r., adresowane do Towarzystwa Tatrzańskiego (dalej cyt. TT).

³⁷ MT Zakopane, sygn. AR/NO 228, k. 36–37, Pismo A. Ojrzyńskiego (bez datacji), adresowane do TT.

³⁸ MT Zakopane, sygn. AR/NO 228, k. 34–35, Pismo A. Ojrzyńskiego z dn. 3 listopada 1908 r., adresowane do prezesa TT.

³⁹ Stosunki panujące pomiędzy Polskim Towarzystwem Krajoznawczym a TT zostały wyczerpująco opisane w artykule: W. A. Wójcik, *U źródeł genezy Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego (z dziejów stosunków pomiędzy PTT a PTK do roku 1939)*, [w:] *125 lat TT-PTT-PTTK. Geneza i rozwój turystyki górskiej na ziemiach polskich – refleksje rocznicowe. Materiały z sympozjum, Kraków 5 grudnia 1998 r.*, Kraków 1998, s. 37–58.

kierunkiem członka Zarządu – Bibliotekarza, uporządkowano i oddano do użytku członków księgozbiór, złożony z blisko 1000 dzieł. [...] Przystąpiono do opracowania katalogu zbiorów, przezroczy i biblioteki Towarzystwa”⁴⁰. W sprawozdaniu z 1910 r. czytamy: „Cały ciężar mozolnych trudów nad gromadzeniem i porządkowaniem biblioteki dźwigał na swych barkach bibliotekarz Towarzystwa p. Antoni Ojrzyński. Znaczną też pomoc w tej pracy niosła p. Wanda Schellerówna”⁴¹. Ojrzyński zrezygnował z funkcji bibliotekarza PTK w lutym 1911 r., co odnotowano w sprawozdaniu następująco: „Po rezygnacji p. Antoniego Ojrzyńskiego, który podczas sprawowania kilkoletnich obowiązków bibliotekarza Tow. duże na tem polu położył zasługi, bibliotekarzem od marca został p. K. Rakowiecki”⁴².

Ojrzyński był również członkiem Komisji Muzealnej oraz Komisji Bibliograficznej PTK. Został wymieniony w ich składzie w sprawozdaniach za rok 1908. W 1910 r. został współzałożycielem Sekcji Miłośników Gór PTK, działającej przy PTK w Warszawie, której celem było organizowanie wycieczek górskich oraz popularyzowanie wiedzy o górach. Członkowie uprawiali turystykę oraz narciarstwo, zarówno w Tatrach, jak i w Alpach.

Oprócz dość aktywnej działalności na gruncie PTK, Ojrzyński w 1907 r. został również członkiem Sekcji Turystycznej Towarzystwa Tatrzańskiego oraz Klubu Wysokogórskiego. Z tym ostatnim łączyły go długoletnie związki, w latach 1937–1939 brał udział w pracach komisji rewizyjnej tego towarzystwa, natomiast w 1963 r. został jego honorowym członkiem⁴³. Był także działaczem Akademickiego Klubu Turystycznego we Lwowie. Jednak lata jego działalności w tym stowarzyszeniu nie są jednoznacznie określone⁴⁴. W wywiadzie, jaki przeprowadził Tadeusz Rycerski z Ojrzyńskim w 1962 r., opublikowanym na łamach magazynu turystycznego „Światowid”, pojawia się informacja, że był on również członkiem działającego od 1878 r. Warszawskiego Towarzystwa Wioślarskiego⁴⁵.

⁴⁰ „Rocznik Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego”, R. 2: 1908, s. 15–16.

⁴¹ Tamże, R. 4: 1910, s. 75.

⁴² Tamże, R. 5: 1911, s. 59.

⁴³ *Słownik biograficzny działaczy...*, s. 33.

⁴⁴ Z. Radwańska-Paryska, W. H. Paryski, *Ojrzyński Antoni*, [w:] *Wielka encyklopedia tatrzańska*, Poronin 2004 (dalej cyt. WET), s. 839 – podaje lata 1909–1910, natomiast *Słownik biograficzny działaczy PTTK oraz PTK i PTT* (Warszawa 1996), s. 33, wymienia rok 1908.

⁴⁵ T. Rycerski, *Nie słuchajcie starszych panów*, „Światowid” 1962, nr 2, s. 7.

Pasje Ojrzyńskiego związane z turystyką przejawiały się nie tylko w działalności członkowskiej w różnych towarzystwach. Jego najwcześniejsze doświadczenia turystyczne sięgają już 1891 r., kiedy to po raz pierwszy zetknął się z Tatrami. Od tego roku regularnie je odwiedzał latem i zimą, uprawiając głównie turystykę, ale również i taternictwo (najprawdopodobniej do 1917 r.). Pierwsza wycieczka Ojrzyńskiego do Zakopanego odbyła się w 1892 r. Jak sam mówił, jednym z powodów tej podróży były opisy wrażeń dzieci z wycieczek, które publikowano w tygodniku „Wieczory rodzinne”⁴⁶. Kolejną wyprawę przedsięwziął w dwa lata później w 1894 r. Wędrował wtedy po Górach Świętokrzyskich, zwiedził Bodzentyn i Kielce oraz Białogon, Chęciny, Pińczów, Busk, Chroberz, Wiślicę⁴⁷.

Ojrzyński uprawiał również turystykę wysokogórską w Europie. Wyprawiał się między innymi w góry Walii, gdzie w 1908 r. zdobył szczyt Snowdon. W 1909 r. wspinał się na najwyższy szczyt gór Skandynawii – Galdköpig oraz na alpejskie szczyty: Breithorn i Monte Rosa Hut. Był pionierem wypraw w Gorgany i Czarnohorę. Planował również ekspedycję na Elbrus (Kaukaz), jednak nie udało mu się jej zrealizować.

Największych osiągnięć turystycznych dokonał w Alpach. W 1910 r. wziął udział w polskiej ekspedycji alpinistycznej zorganizowanej przez Akademicki Klub Turystyczny, którego był członkiem. W wyprawie uczestniczył wspólnie z Janem Jaroszyńskim – taternikiem, wybitnym fotografikiem górskim, Władysławem Kręckim i Tadeuszem Ostrowskim – taternikiem i alpinistą, jednym z pierwszych pionierów nowoczesnego taternictwa. Dokonał wtedy pierwszego polskiego trawersowania⁴⁸ Mont Blanc. Wyprawę, która rozpoczęła się 17 sierpnia 1910 r., bardzo dokładnie zrelacjonował Jaroszyński w czteroczęściowym artykule opublikowanym na łamach czasopisma „Ziemia”⁴⁹.

⁴⁶ Tamże, s. 7.

⁴⁷ A. Ojrzyński, dz. cyt., s. 113.

⁴⁸ Przejście w poprzek po zboczach czy ścianie górskiej w celu obejścia trudniejszego lub niedostępnego fragmentu ściany lub grani (Z. Radwańska-Paryska, W. H. Paryski, *Trawers*, [w:] *WET*, s. 1286).

⁴⁹ J. Jaroszyński, *Wejście na Mont-Blanc (4810 m.)*, „Ziemia” 1911, nr 46, s. 751–754; nr 47, s. 768–770; nr 48, s. 782–784; nr 49/50, s. 807–810. Niezwykle dogłębna relacja, opisująca krok po kroku kolejne etapy wyprawy, zawiera 11 zdjęć wykonanych przez samego Jaroszyńskiego oraz dokładną trasę, którą pokonał Ojrzyński wraz z towarzyszami.

Bibliofilstwo Ojrzyńskiego

Ojrzyński zamiłowanie do książek przejawiał już w latach szkolnych: „Jedyną rozrywką, której oddawałem się z namiętnością, niewątpliwie szkodliwą dla postępów w nauce, było czytanie książek”⁵⁰. Początkowo korzystał z biblioteki szkolnej, gdzie zetknął się z książkami amerykańskich autorów, jak np. Thomas Mayne Reid czy James Fenimore Cooper. Następnie książki zdobywał od kolegów i od sandomierskiego księgarza Sandmera. Dzięki temu przeczytał powieść *Ogniem i mieczem* Henryka Sienkiewicza, pożyczoną od Paszkiewiczów z Żórawicy, oraz powieść Maurycego Jokaya od Wodzinowskich. Źródłem jego zainteresowania turystyką i Tatrami była lektura między innymi dzieła Stanisława Witkiewicza *Na przełęczy* (Warszawa 1891).

W okresie praktyki aptekarskiej w Opatowie wzbudziła się w Ojrzyńskim świadomość wartości nauki. Zaczął więc samodzielnie pogłębiać wiedzę, aby uzupełnić braki w wykształceniu. Czytał w tym czasie książki z zakresu przyrody, literatury, matematyki, sztuki oraz historii. Wówczas to przestudiował całą 28-tomową *Encyklopedię Powszechną S. Orgelbranda* (Warszawa 1859–1868)⁵¹. Życie zawodowe Ojrzyńskiego również przez pewien okres było związane z książkami. W latach 1906–1911 pełnił funkcję bibliotekarza w warszawskiej bibliotece PTK, którego był członkiem.

Rezultatem samokształcenia było rozpoczęcie przez Ojrzyńskiego gromadzenia własnego księgozbioru. W zamyśle miał on mieć charakter regionalny, poświęcony Tatrom i Karpatom. Początkowa myśl zaczęła być realizowana systematycznie i nieprzerwanie dopiero w okresie I wojny światowej. Księgozbiór znajdował się w Warszawie i w 1936 r. liczył ponad 5000 pozycji, które były skatalogowane i zajmowały 5 szaf⁵². Wzmianka o katalogu zbiorów w postaci rękopisu sporządzonego przez samego Ojrzyńskiego znajduje się również w biogramie pochodzącym ze *Słownika pracowników książki polskiej*. Po jego śmierci znalazł się on najprawdopodobniej w posiadaniu krewnej, Zofii Glotz⁵³. Inwentarz ten stanowiłby niewątpliwie cenne źródło do badań nad księgozbiorem, który nie zachował się w całości. Dzięki niemu możliwa byłaby odpowiedź na

⁵⁰ A. Ojrzyński, dz. cyt., s. 111.

⁵¹ Tamże.

⁵² Tamże, s. 117.

⁵³ K. Pieńkowska, dz. cyt., s. 155.

pytanie, jakie inne „skarby” miał w swoim posiadaniu Ojrzyński. Wiadomo, że w jego bibliotece, prócz literatury pięknej, przewodników, prac naukowych i czasopism, znajdowała się osobna kolekcja fotografii, afiszów oraz kilka obfitych tek z wycinkami prasowymi.

Już w latach 30. Ojrzyński planował przekazanie swoich zbiorów bibliotece Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego w Krakowie. Wybuch II wojny światowej zmusił go do przewiezienia części zbiorów z Warszawy do Zawoi. Jednak nie uchroniło to księgozbioru od częściowego zniszczenia. Po wojnie, w 1947 r., ocalałe zbiory przekazał jako depozyt bibliotece PTT w Krakowie, gdzie pozostają do dzisiaj. Są to obecnie 1562 druki zwarte (w tym 826 książek i broszur), 125 czasopism oraz 4 teczki z wycinkami prasowymi. Stanowią one odrębną część zbiorów CBG, zostały dodatkowo opieczętowane prostokątną pieczęcią z napisem „Z księgozbioru A. Ojrzyńskiego”. Tuż po przekazaniu kolekcji sporządzono jej spis – są to trzy zeszyty formatu A5 (2 w twardej, 1 w miękkiej oprawie). W zeszycie numer jeden znajduje się wykaz pozycji 1–638, w drugim 639–1107, a w trzecim 1108–1562. W trzech zeszytach występują dwa różne charaktery pisma, należą one prawdopodobnie do Jana Magiery i Kazimierza Polaka⁵⁴. Dopiero 1 czerwca 1975 r. utworzono osobną księgę inwentarzową dla tych zbiorów (data ta widnieje na pierwszej stronie inwentarza), wpisano do niej zarówno druki zwarte (s. 1–79, sygn. 1–1562), jak i czasopisma (s. 83–, sygn. 1–125). Na końcu księgi widnieje data 8 grudnia 1975 r.

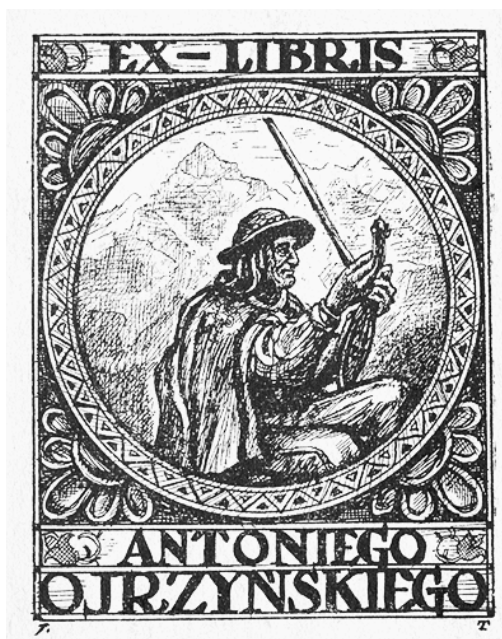
Ojrzyński jako zamiłowany bibliofil posiadał swój znak własnościowy. Przedstawia on Sabałę⁵⁵ na tle Tatr, trzymającego skrzypce i smyczek w dłoniach, oraz czytelny napis „Ex-libris Antoniego Ojrzyńskiego”. Pod miniaturą ekslibrisu, rozciągnięte na cały wiersz, umieszczono inicjały „J.T.” – autorską sygnaturę Józefa Toma⁵⁶. Znak ten, przykład ekslibrisu z mo-

⁵⁴ Obaj pełnili funkcję bibliotekarzy w Centralnej Bibliotece Górskiej PTTK w Krakowie (dalej cyt. CBG) – J. Magiera w latach 1933–1939 oraz 1945–1947, K. Polak w latach 1946–1953 oraz 1963–1978 (Z. Radwańska-Paryska, W. H. Paryski, *Biblioteka Tow. Tatrzańskiego w Krakowie*, [w:] *WET*, s. 81).

⁵⁵ Sabała, czyli Jan Krzeptowski-Sabała (1809–1894) – góral podhalański, słynny ludowy gawędziarz, muzykant i myśliwy. Za młodych lat zajmował się zbójnictwem oraz kłusownictwem, ale tylko przygodnie i niedługo. Sabała zasłynął głównie jako znakomity gawędziarz, pomimo że zaledwie umiał się podpisać (Z. Radwańska-Paryska, W. H. Paryski, *Sabała Jan*, [w:] *WET*, s. 1055–1056).

⁵⁶ Józef Tom (1883–1962) – artysta grafik urodzony w 1883 r. w Warszawie. Ukończył Warszawską Szkołę Sztuk Pięknych, studiował też w Monachium oraz w Berlinie. Artysta ten był autorem licznych ekslibrisów, które wykonywał głównie w okresie lat 20.

tywem tatrzańskim⁵⁷, powstał stosunkowo późno, bo dopiero w 1938 r., i został wykonany techniką cynkotypii (70 × 55 mm) (zob. fotografia). Znak własnościowy Ojrzyńskiego odnaleziono na 295 egzemplarzach z zachowanego księgozbioru.

Fotografia. Ekslibris Antoniego Ojrzyńskiego autorstwa Józefa Toma, cynkotypia 1938 r. (fot. autorka)

Źródło: zbiory własne autorki.

Kolekcja zgromadzona przez Ojrzyńskiego ma charakter turystyczno-krajoznawczy, jej właściciel gromadził piśmiennictwo związane głównie z Karpatami. W skład omawianego księgozbioru wchodzi 826 książek i broszur, a jego strukturę rzeczową przedstawia poniższa tabela.

i 30. XX w. Stworzył znaki własnościowe między innymi dla: Juliusza Perlego, Juliana Tuwima, Leopolda Brodzińskiego (*Józef Tom*, Warszawa 1956).

⁵⁷ Za takie ekslibrisy uznaje się te, „na których motyw górski przedstawia fragment krajobrazu Tatr (np. Giewont), albo których właściciel stale rozwija działalność wybitnie tatrzańską (np. Muzeum Tatrzańskie), albo które upamiętniają coś związanego ściśle z Tatrami” (Z. Radwańska-Paryska, W. H. Paryski, *Ekslibris*, [w:] WET, s. 247–248).

Tabela. Szczegółowa struktura rzeczowa księgozbioru Antoniego Ojrzyńskiego

Działy/Poddziały	Liczba woluminów	Udział %	Udział % działów
I. Dział ogólny			7,2
1. Bibliografie. Słowniki	13	1,6%	
2. Biografie	46	5,6%	
II. Instytucje i towarzystwa			7,3
1. Organizacje turystyczno-krajoznawcze	12	1,5%	
2. Inne instytucje i organizacje	48	5,8%	
III. Turystyka i krajoznawstwo. Ochrona przyrody	25	3,0%	3,0
IV. Regiony i miejscowości turystyczne na ziemiach II RP			51,9
1. Galicja	43	5,2%	
2. Śląsk Cieszyński	35	4,2%	
3. Karpaty			
3.1. Karpaty ogólnie	42	5,1%	
3.2. Tatry			
3.2.1. Opracowania ogólne	90	10,9%	
3.2.2. Zakopane	39	4,7%	
3.3. Pieniny			
3.3.1. Opracowania ogólne	11	1,3%	
3.3.2. Szczawnica	20	2,4%	
3.4. Podhale	10	1,2%	
3.5. Beskidy			
3.5.1. Opracowania ogólne	13	1,6%	
3.5.2. Czarnohora	7	0,8%	
3.5.3. Iwonicz	12	1,5%	
3.5.4. Krynica	23	2,8%	
3.5.5. Nowy Sącz	8	1,0%	
3.5.6. Rabka	6	0,7%	

Tabela. Szczegółowa struktura rzeczowa księgozbioru Antoniego Ojrzyńskiego (ciąg dalszy)

Działy/Poddziały	Liczba woluminów	Udział %	Udział % działów
3.5.7. Truskawiec	8	1,0%	
3.5.8. Pozostałe regiony i miejscowości	29	3,5%	
3.6. Spisz i Orawa	33	4,0%	
V. Kraje i regiony europejskie. Opisy podróży. Przewodniki	5	0,6%	0,6
VI. Uzdrowiska. Balneologia	10	1,2%	1,2
VII. Literatura piękna	145	17,5%	17,5
VIII. Varia	93	11,3%	11,3
Razem	826	100%	100%

Źródło: opracowanie własne.

Najwięcej publikacji (429 pozycji – 51,9%) znajduje się w dziale czwartym – „Regiony i miejscowości turystyczne na ziemiach II RP”. Są to opracowania turystyczno-krajoznawcze dotyczące poszczególnych regionów i miejscowości, zarówno prace o charakterze naukowo-badawczym, jak i liczne przewodniki oraz opisy podróży. Najbogatszy poddział to „Karpaty” obejmujący łącznie 351 pozycji, stanowi to 42,5% całego księgozbioru. W jego obrębie największą grupę – 129 pozycji (15,6% całości), tworzą publikacje o Tatrach. Spośród nich należy wymienić pracę autorstwa Dávida Frölich⁵⁸ *Medulla geographiae practicae* (Bartphae 1639)⁵⁹ (pol. tytuł: *Esencja praktycznej geografii*). Pozycja ta była pierwszą publikacją, w której zdefiniowano 103 podstawowe pojęcia geograficzne w języku łacińskim, niemieckim i węgierskim (45 terminów). Frölich dokonał w niej również pierwszego drukowanego opisu Tatr Wysokich oraz zjawisk pogodowych zaobserwowanych w trakcie wycieczki odbytej w czerwcu 1615 r., podczas której wspiał się prawdopodobnie na Łomnicki lub Kieżmarski Szczyt. Liczną grupę publikacji w dziale „Tatry”

⁵⁸ Dávid Frölich (1595–1648) był spiskim geografem, historykiem, astronomem oraz jednym z pierwszych podróżników siedemnastowiecznej Europy; zob. A. Hevesi, *The life and scientific work of Dávid Frölich (1595–1648)*, „Térképtudományi Tanulmányok (Studia Cartologica)”, vol. 13: 2006, s. 169–178.

⁵⁹ Dzieło to jest jednocześnie najstarszą i najcenniejszą pozycją w zbiorach CBG w Krakowie.

stanowią przewodniki tatrzańskie. Do najważniejszych pozycji tego typu w księgozbiornie Ojrzyńskiego należy zaliczyć przewodniki: Walerego Eljasza-Radzikowskiego *Ilustrowany przewodnik do Tatr, Pienin i Szczawnic* (wyd. 1, Poznań 1870)⁶⁰, niemieckie wydanie czterotomowego przewodnika taternickiego autorstwa Gyula Komarnickiego *Die Hohe Tatra, Hochgebirgsführer* (Budapest 1918)⁶¹, Leopolda Świerza *Krótki przewodnik do Tatr* (Kraków 1903)⁶² oraz drugie wydanie obszernego przewodnika Nikolausa Szontagha *Tátraführer, Wegweiser in die Hohe Tatra und in die Bäder der Tátragegend* (Budapest 1904)⁶³.

Interesującą część kolekcji (33 pozycje – 4%) stanowią prace poświęcone Spiszowi i Orawie. Warto tu wspomnieć o XVIII-wiecznym, czterotomowym dziele Carolusa Wagnera *Analecta Scepusii sacri et profani* (Viennae 1774–1778)⁶⁴, które jest pierwszym zasadniczym zbiorem dokumentów dotyczących historii Spiszu. Na uwagę zasługuje także wybitna i bardzo cenna dwutomowa praca Władysława Semkowicza *Materjały źródłowe do dziejów osadnictwa Górnej Orawy* (Zakopane 1932–1939)⁶⁵, w której oprócz historycznych dokumentów spiskich znalazły się również dokumenty lokacyjne z Podhala. Pozostałe publikacje dotyczące Spiszu i Orawy, zgromadzone przez Ojrzyńskiego, pochodzą z początku XX w. i są to dzieła między innymi takich autorów, jak Kazimierz SAYSSE-Tobiczyk, Antoni Langer, Józef Jerzmanowski.

Ojrzyński posiadał niewiele publikacji dotyczących europejskiego podróżnictwa, zaledwie 5 pozycji (0,6%). Spośród nich należy wymienić 18 wydanie niemieckojęzycznego przewodnika po Włoszech autorstwa Karla Baedekera⁶⁶ pt. *Baedekers Ober-Italien mit Ravenna, Florenz und Livorno: Handbuch für Reisende* (Leipzig 1911)⁶⁷.

⁶⁰ Ojrzyński w swoim księgozbiornie posiadał kolejne wydania tego przewodnika: wyd. 2 (Kraków 1881), wyd. 4 (Kraków 1891) oraz wyd. 6 (Kraków 1900).

⁶¹ CBG, sygn. O-996/I-IV.

⁶² CBG, sygn. O-335.

⁶³ CBG, sygn. O-337.

⁶⁴ CBG, sygn. O-842/I-IV.

⁶⁵ CBG, sygn. O-564/I-II.

⁶⁶ Karl Baedeker (1801–1859) był niemieckim księgarzem i wydawcą. Od 1827 r. prowadził księgarnię w Koblencji, gdzie publikował przewodniki turystyczne oparte na własnych obserwacjach podczas podróży po kraju i świecie. W swoich przewodnikach wprowadził system gwiazdek do oznaczenia miejsc wartych zwiedzenia; zob. *Baedeker Karl*, [w:] *Encyklopedia wiedzy o książce*, pod red. A. Birkenmajera, B. Kocowskiego, J. Trzynałdowskiego, Wrocław 1971, s. 105.

⁶⁷ CBG, sygn. O-378.

W kolekcji aptekarza i taternika bogato reprezentowana jest literatura piękna (145 pozycji – 17,5%), dotycząca tematyki tatrzańskiej. Podstawę tego działu stanowią dzieła – od romantyzmu do okresu międzywojennego – takich autorów, jak Władysław Orkan, Seweryn Goszczyński, Wincenty Pol oraz Adam Asnyk. Ojrzyński zgromadził również wiele prac biograficznych (46 pozycji – 5,6%), poświęconych najwybitniejszym postaciom związanym z turystyką i taternictwem: Tytusowi Chałubińskiemu, Stanisławowi Staszicowi czy Wincentemu Polowi. Dużą grupę zbiorów (60 pozycji – 7,3%) stanowią sprawozdania oraz statuty i regulaminy towarzystw o charakterze turystycznym, np. Towarzystwa Tatrzańskiego, ale i kulturalno-społecznym, np. Towarzystwa „Sztuka Podhalańska” czy Towarzystwa Muzeum Tatrzańskiego im. dra Tytusa Chałubińskiego.

Obecność w bibliotece Ojrzyńskiego licznej grupy tekstów literatury pięknej miała najprawdopodobniej na celu zaspokojenie jego potrzeb estetycznych. Występowanie w księgozbiorze dawnych i rzadkich książek pochodzących z XVII i XVIII w. można jednak już uznać za przejaw zainteresowań bibliofilskich właściciela. Szczegółowy zasięg chronologiczny kolekcji obejmuje okres 300 lat: od 1639 do 1939 r. Zaledwie 1,3% księgozbioru Ojrzyńskiego stanowią stare druki (11 tytułów), przeważają wśród nich druki osiemnastowieczne – 10 tytułów (1,2%), jedna pozycja pochodzi z XVII w. Druki XIX-wieczne to 223 pozycje – 27,0% wszystkich omawianych wydawnictw. Największą część zbioru zajmują pozycje wydane w XX w. – 592 woluminy; stanowią one niemal trzy czwarte omawianej kolekcji (71,7%)⁶⁸.

Zgromadzone przez Ojrzyńskiego piśmiennictwo naukowe wskazywałoby na warsztat badawczy właściciela. W tym przypadku biblioteka przyjęła jednak formę bardziej użytkową. Bibliofil chętnie udostępniał swoje zbiory innym badaczom, turystom, pisarzom, np. Jerzemu Młodziejowskiemu, Romanowi Kordysowi czy Stefanowi Żeromskiemu. Ojrzyński pisał, że jego księgozbiór był „znany i wykorzystywany w kołach ludzi, interesujących się Karpatai i ich okolicą”⁶⁹. Przykładem tego może być Roman Kordys, wybitny taternik i alpinista oraz badacz historii taternictwa, który w latach 20. prowadził studia nad węgierskim *Simplicissimumem* – książką Daniela Speera *Ungarischer oder Dacianischer Simplificissimus* (b.m.w. 1683), zawierającą ciekawy opis zwiedzania Tatr w XVII w., łącznie z wejściem *Simplicissimusa* i jego towarzyszy na jeden z naj-

⁶⁸ Dane na podstawie analizy i materiałów własnych autorki.

⁶⁹ A. Ojrzyński, dz. cyt., s. 117.

wyższych szczytów tatrzańskich. Praca Speera była wzorowana na niemieckiej opowieści z 1669 r. o życiu i podróżach po wielu krajach Europy włości i imieniu *Simplicissimus* (łac. prostaczek), autorstwa Hansa Jakoba Christoffela von Grimmelshausena. Kordys podczas swych badań najprawdopodobniej korzystał między innymi z prac: Rudolfa Urbanka *Der Ungarische Simplicissimus* (Breslau 1906)⁷⁰ oraz anonimowo wydanej *Ungarischer oder Dacianischer Simplicissimus* (b.m.w. 1923)⁷¹, będących w posiadaniu Ojrzyńskiego. Wynikiem tych prac był artykuł Kordysa pt. *Czy Frölich był na Łomnicy?* („Taternik” 1930, nr 4). Innym przykładem udostępniania swoich zbiorów przez Ojrzyńskiego jest książka, którą otrzymał od J. Młodziejowskiego z następującą dedykacją: „Wielce Szanownemu Panu Antoniemu Ojrzyńskiemu z serdecznym podziękowaniem za niezwykłą uczynność i pomoc biblioteczną – od autora [Jerzy Młodziejowski]. Warszawa, 27-go czerwca 1934 r.”⁷²

Podsumowanie

Bibliofil zgromadził w swoim księgozbiornie piśmiennictwo dające świadectwo rozwoju intelektualnego człowieka, utrwalonego i przekazanego za pośrednictwem książek. Literatura ta ukazuje dorobek społeczeństwa polskiego w zakresie poznania i popularyzowania Tatr oraz Podhala na przestrzeni wieków. Pomimo dużej różnorodności tematycznej, zbiory Ojrzyńskiego charakteryzuje obecność wielu wybitnych dzieł dotyczących problematyki tatrzańskiej, poczynając od XVIII w. do lat 30. XX w. Księgozbiór Ojrzyńskiego stanowi do dziś niezwykle cenne i niewyczerpane źródło do badań historii i rozwoju Podhala oraz Tatr. Jest jedną z ciekawszych kolekcji, świadczących o umiłowaniu gór przez całe pokolenie Polaków ukształtowanych w okresie Młodej Polski.

Antoni Ojrzyński był niezwykle aktywnym turystą, członkiem wielu organizacji o charakterze turystyczno-krajoznawczym, ale i działaczem społecznym. Odegrał ważną, choć niedocenianą rolę w rozwoju polskiego taternictwa i alpinizmu. Warto podkreślić, że jak mało kto, umiejętnie pogodził w swoim życiu trzy różne pasje – aptekarstwo, turystykę oraz bi-

⁷⁰ CBG, sygn. O–998.

⁷¹ CBG, sygn. O–918.

⁷² CBG, sygn. O–243 – J. Młodziejowski, *Zjawiska tektoniczne na grzbieciech Tatr Zachodnich = Les phenomenes tectoniques sur les cretes des Tatra D'ouest*, Warszawa 1934.

bliofilstwo. Każdej był w pełni oddany, o czym świadczy całe jego życie od lat najmłodszych po pełnię wieku. Pomimo że nie był największym popularyzatorem polskiej turystyki czy taternictwa, a jego zamiłowanie kolekcjonerskie doceniono jedynie w kręgu zaprzyjaźnionych ludzi, to niewątpliwie Ojrzyński zapisał się trwale na kartach historii polskiej turystyki oraz bibliofilstwa.

Antoni Ojrzyński (1871–1967) – the unknown pharmacist, mountaineer and the bibliophile

Abstract

The article describes life and activity of Antoni Ojrzyński (1871–1967), pharmacist, mountaineer and the keen bibliophile who gathered literature portraying possessions of the Polish society in the cognition and popularizing the Tatras and Podhale over the centuries. Collector displayed his fond of book already in school years, then he started independently broadening his knowledge with a view to filling gaps in the education. Beginning by Ojrzyński concentrating his own library was a result of the self-education. In the idea collection was supposed to have regional character, devoted to the Tatras and the Carpatian. A presence of many outstanding work concerning Tatra issues from 18th century, and ending on thirties 20th century in is characteristic for Ojrzyński collection. The outbreak of the World War II led for partial destroying the library. In order to protect it before more distant devastation in 1947 Ojrzyński handed over survive sets as the deposit to the library of the Polish Tatra Society in Cracow (nowadays known as The Central Mountain Library of Polish Tourist Country-Lovers' Society – Centralna Biblioteka Górską PTTK). This library constitutes unusually valuable and endless source up till today to the research on history and the development of Podhale and the Tatras.

